

Individualisera och korta föräldraledigheten

Mitt i en stormande eurokris är det viktigt att beakta ekonomiska fundamenta för att optimera förutsättningarna för långsiktig tillväxt. Det talas t ex mycket om vikten av en välutbildad arbetskraft. Samtidigt dominerar universitetsutbildningen av kvinnor sedan decennier. Hälften av kvinnorna i åldrarna 25–44 år har redan nu eftergymnasial utbildning medan motsvarande siffra för män är 37 procent. Ett oroväckande faktum är att kvinnor nu, liksom tidigare, arbetar färre timmar på den formella arbetsmarknaden än män. Arbetsmarknadsanknytningen är starkare i och med högre utbildning, men i genomsnitt förvärvsarbetar en kvinna med eftergymnasial utbildning fortfarande ca tre timmar mindre i veckan än en motsvarande man enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar.

Det finns en tydlig livscykelkomponent i detta för kvinnor: i samband med familjebildning tar de ut merparten av föräldraledigheten och går ner i arbetstid. Försäkringskassans statistik visar att även bland de par som delar mest på föräldrapenningsdagarna – dvs där både föräldrarna har eftergymnasial utbildning – tar papporna i genomsnitt ut 25 procent av parets nettodagar. Pappors förvärvsarbete är helt enkelt relativt oberoende av att skaffa barn – om något arbetar män med barn mer än män utan barn. Medan 93 procent av alla pappor med barn under 19 år arbetar heltid, är motsvarande siffra för mammorna endast 61 procent. Ju mindre barnen är desto större är skillnaderna i förvärvsarbete mellan föräldrarna. Diskrepansen mellan mammor och pappor minskar ju högre utbildning mammorna har, men det kvarstår att familjebildningen minskar kvinnors heltidsarbetande. Inte överraskande så tjänar kvinnor vid 45 års ålder fortfarande betydligt mindre än män med samma utbildningsbakgrund och lika många barn. Och även om det finns skillnader i inkomster mellan män och kvinnor redan innan de skaffar barn, är det väl känt i forskningen att det är i och med familjebildandet som inkomstgapet cementeras.

Om vi tror att en mer välutbildad arbetskraft bidrar till att öka ett lands produktivitet är det inte samhällsekonomiskt effektivt att den mest högt utbildade gruppen arbetar minst. Det förefaller därför angeläget att se över den ekonomiska familjepolitiken och speciellt föräldraförsäkringen.

För det första är det rimligt att den – precis som alla andra försäkringar – ska vara individuell. Detta skulle starkt bidra till att likställa förväntningarna på kvinnors och mäns beteende på arbetsmarknaden i samband med att de får barn. Därmed skulle den statistiska diskriminering som kvinnor utsätts för som unga ha betydligt mindre grund eftersom arbetsgivare skulle

ha anledning att förvänta sig att även de unga männen kommer att ta ut lika mycket föräldraledighet. Barnen skulle automatiskt få en mer reell chans till lika mycket tid med sina båda föräldrar – vilket torde vara eftersträvansvärt. (Naturligtvis måste ensamstående föräldrars situation särbehandlas vid en reform av föräldraförsäkringen.) Vill sedan ett föräldrapar ha en annan uppdelning än den som möjliggörs av en reformerad föräldrapenning, får de helt enkelt ordna det på egen hand. Ett ojämnt uttag av föräldraledighet som leder till både samhällsekonomisk ineffektivitet och ekonomisk ojämställdhet är rimligen ingenting som staten kan fortsätta att finansiera. Däremot vore det värt att beakta möjligheten att öka ersättningsgraden vid en reform, för att undvika att privatekonomiska överväganden hämmar pappors uttag av föräldraledighet.

Om individualiseringen av föräldraförsäkringen dröjer av politiska skäl, så borde staten åtminstone försöka minimera den samhällsekonomiska skadan av det ojämsställda uttaget av föräldraledigheten genom att minska antalet dagar i försäkringen. Vetenskapliga studier visar att kombinationen av ojämsställt uttag av föräldrapenningen och en – ur ett internationellt perspektiv – ovanligt generös föräldrapenning i termer av nettodagar per barn gör att svenska kvinnor i genomsnitt står utanför arbetsmarknaden längre än i andra länder.

Förhoppningsvis skulle en sådan förändring av föräldraförsäkringen också hjälpa till att skifta de sociala normerna mot att bli mer jämställda för förvärvsarbetande föräldrar. Generellt sett behöver Sverige tänka nytt vad gäller offentliga lösningar på hur individer bäst förenar arbetsliv och familjeliv för att långsiktig tillväxt ska vara möjlig där allas humankapital tas tillvara. Det räcker inte att ha en välutbyggd barnomsorg för deltidsarbetande mammor eller en arbetsmarknadspolitik som ser till kvinnors arbetskraftsdeltagande men ej till deras arbetade tid. Förutom att förändra de lagstadgade förutsättningarna för en *de facto* mer jämställd föräldraledighet, skulle ett annat sätt att skifta de sociala normerna mot ett mer jämställt arbetsliv där kvinnors kompetens bättre förvaltas vara att staten vidtar åtgärder för att minska den vertikala segregeringen mellan kvinnor och män. Sammantaget skulle sådana normskiftande ekonomisk-politiska åtgärder stärka Sveriges långsiktiga tillväxt.

Anne Boschini